

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) 15 hp

Stadsplaneringsideal

Med den periurbana zonen i fokus
dess potential för den hållbara staden

Moa Hansson Broman

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU Alnarp
Landskapsarkitekturprogrammet

2010-03-26

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare
Moa Hansson Broman

Titel:
Stadsplaneringsideal
Med den periurbana zonen i fokus - dess potential för den hållbara staden

Titel eng:
City planning ideas
The potential of the periurban area in the context of the sustainable city.

Program/utbildning:
Landskapsarkitekturprogrammet **2010**

Huvudområde:
Landskapsplanering

Nyckelord:
Planering, ideal, förtätning, hållbarhet, periurban zon, Sverige, Lund, Brunnshög, Boverket, bostadsnära natur, grönstruktur.

Handledare:
Christine Haaland, område Landskapsutveckling, SLU Alnarp

Examinator:
Xxxx xxx, område xxx, SLU Alnarp

Kurskod:
EX0378

Kurstitel:
Skriva om landskap

Omfattning:
15 hp

Nivå och fördjupning:
C

Utgivningsort:
Alnarp

Månad, År:
April 2010

Serie:
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Omslagsfoto:

Sammanfattning

För att kunna planera för expansion av en stad behöver man ha en vision om hur man vill att framtidens stad ska se ut. Det är den rådande problematiken (sociala förhållanden, tillgång och efterfrågan, politiskt styre etc.) som avgör vad idealen för stadsplaneringen är, vilket i sin tur styr utformningen av staden. Idealerna styr alltså stadens utformning.

I denna uppsats tar jag upp planeringsideal man har haft genom tiderna och vilken kritik som har riktats mot dessa. Utifrån detta tar jag upp vilka riktlinjer och ideal vi har idag för planeringen av våra städer.

Urbaniseringen under industrialismen ledde till sanitära problem i staden. Dessa problem födde drömmen om att komma bort från stadens täta, trånga och misärliknande förhållanden. Resultatet av drömmen blev trädgårdsstadsidealet. Visionen var att bo på en plats där man kunde ha stadens bekvämligheter men med landsbygdens naturliga friskhet: villa med egen trädgård. Dessa första villaförorter placerades ut i den periurbana zonen, på jordbruksmark precis intill staden.

Fram till dags datum kan man se att detta ideal är rådande och starkt, fortfarande breder villamattor ut sig i randzonen mellan stad och land. Det är alltså så att staden expanderar i den periurbana zonen med både villabebyggelse och med stora skrymmande verksamhetsbyggnader.

Stadsplaneringsproblematiken blir tydlig i den periurbana zonen då intressekonflikter uppstår hela tiden. Jordbruk, boende, industrier och köpcentren tävlar om att ta plats i zonen, på bekostnad av den potentiella tätortsnära rekreationen som också kan finnas i den periurbana zonen. För att koppla uppsatsen och planeringsproblematiken till en plats i Sverige har jag valt att titta på Lunds kommun och deras utställningsmaterial till Översiktsplanen 2010 (2009). Mer specifikt går jag in på ett område i Lund som heter Brunnshög.

Brunnshög är ett område som ligger i den periurbana zonen. Trots att Lunds kommun har ett starkt ideal om att förtäta staden och värna om jordbruksmarken som omgärdar Lund, planerar kommunen att bygga storskaliga verksamhetsbyggnader i just Brunnshög.

Den periurbana zonen bär på en komplexitet som gör platsen svår att definiera och planera. Dess mångfunktionalitet kan ses som ett hinder för den fysiska planeringen men borde ses som en möjlighet. Dagens täthetsideal är en motreaktion på den långt dragna trend om att villamattorna och skrymmande verksamhetsbebyggelse få breda ut sig i randzonen mellan stad och land.

Nyckelord: Planering, ideal, förtätning, hållbarhet, periurban zon, Sverige, Lund, Brunnshög, Boverket, grönstruktur.

Abstract

To be able to plan for the expansion of a town, one needs a vision of the future appearance of the town. It is the current issues (social situation, supply and demand, political control etc.) which decide what the ideal for town planning is. This in turn is the steering factor of the physical structure of the town. Therefore, the town's structure is decided by these ideals.

In this report, I will present planning ideals that have historically been, and which criticisms that have been directed towards them. With reference to these issues, I will present those guidelines and ideals we have today for planning of our towns. Urbanisation during the period of industrialization led to sanitary problems in towns. From these problems, a dream was born to escape from the town's tight, cramped and miserable conditions. The result of this dream became the "town garden" ideal. The vision was to live in a location, where one could have the conveniences of the town, but with the natural freshness of the countryside: a house with its own garden. These first housing suburbs were placed in the periurban zone, on agricultural land on the boundaries of the town.

Up until now, one can see that this concept still holds and is strong. The development of lawns continues to flourish in the zone that borders town and countryside. It is therefore the case that towns are expanding in the periurban zones with both house-building and with large space-consuming/demanding non-domestic buildings.

Issues in town planning become clear in the periurban zone as conflicts of interest are prevalent. Agriculture, housing, industry and shopping centers compete for space in this zone, at the cost of the potential near-urban recreation, which also can be found in the periurban zone. To relate the report and town-planning issues to a place in Sweden, I have chosen to look at the borough of Lund and its presentation material for the overview plan 2010 (2009). More specifically, in the suburb of "Brunnshög".

Brunnshög is an area in the periurban zone. Although the borough of Lund has a strong ideal of "a dense city" the town and conserves agricultural land, which surrounds Lund, it plans to build large-scale non-domestic constructions in just this zone.

The periurban zone carries a complexity, which makes the area difficult to plan and define. Its multifunctionality may be seen as a hinder for the physical planning, but should be taken as a possibility. The "compact" ideal of today may be interpreted as a counterreaction to the long-running trend, that lawns and large-scale non-domestic buildings, until now, have expanded into the boundaries between town and countryside.

Key words: Planning, ideal, dense city, sustainability, periurban zone, Sweden, Lund, Brunnshög, Boverket (Government Housing Agency), nature near to housing, green structure.

Innehåll

Sammanfattning	3
Abstract	4
Bakgrund	7
Mål.....	8
Syfte.....	8
Frågeställningar och begränsningar.....	8
Material och metod.....	8
Ordförklaringar och definitioner	9
Hållbar stad.....	11
Vad betyder täthet för den hållbara staden?	11
Vad betyder grönstruktur för den hållbara staden?	12
Vad betyder den periurbana zonen för den hållbara staden?.....	12
Historiskt perspektiv	14
Ideal och visioner -1800 tal	14
Ideal och visioner 1900 talet	16
Dagens ideal	18
Kommunerna bör veta och informera om.....	18
Vad kommunerna bör göra för att planera för den hållbara staden med fokus på den periurbana zonen.	19
Lunds kommun	20
Brunnshög	21
Periurbana zonen	21
Grönstruktur i den periurbana zonen.....	22
Avslutande diskussion	25
Förtätning och Urban sprawl.....	25
Nya sätt att planera	26
Lunds motsägelsefulla ideal	27
Referensförteckning	29
Tryckta källor	29
Elektroniska källor/Internet.....	30
Otryckta källor	33
Figurförteckning	34

Bakgrund

Staden är en komplex organism som ska skapa levnadsförutsättningar för många olika människor. I flera av våra städer ökar antalet behov och människor och då måste staden kunna utvecklas i takt med detta. Planering av staden är en problemlösningsprocess där visionerna och idealen är utgångspunkt (inte nödvändigtvis lösningen på till exempel expansionsfrågan) (Rådberg 1997, sid 7).

Det har funnits olika ideal för hur man bör planera en stad. En planeringsvision har bland annat varit att alla har rätt till eget hus med trädgård (Wilke 2006 sid 104-106), ett annat var tankarna om att funktionsseparera staden och förtätning på höjden och glesa ut på bredden (Lundgren Alm 1996, Sid 8 & 13). 1965 beslutades det att man skulle bygga en miljon bostäder som skulle ligga som autonoma byar utanför städerna (Andersson 2000, Sid 74-75). Nu påstår ett statligt verk, Boverket (2007, sid 7), att vi ska bo tätt och samtidigt inte ha långt till närmaste grönområde.

Frågan om storstaden har potential för att tillgodose alla människors behov har ställts flera gånger. Forskaren McGee (1999, Sid 48-49) påstår att storstaden rent av är en förutsättning för harmoni och livskvalitet. Andra forskare är pessimister och säger att staden är platsen där dagens kriser och motsättningar är mest synliga (Healey et. Al 1995). Om jag är optimist eller pessimist inför den hållbara staden vet jag inte men mitt intresse för miljö och hållbarhet har funnits länge. Det är inte utan skepsis jag ställer mig frågan om man verkligen kan arbeta mot den hållbara staden. Hur gör man det i så fall? Kan man göra det med endast visioner och ideal? Och hur applicerar man dessa ideal på den periurbana zonen?

Hållbar expansion av städerna är ständigt aktuellt att diskutera. Dagens ideal för hållbar stadsplanering är den täta staden, samtidigt konstaterar Boverket, det svenska statliga verket för planering, vikten av att sambandet mellan stad och land och att det måste stärkas genom tydliga stadsbryn och att den gröna strukturen är en förutsättning för det hållbara stadsbyggandet (Boverket 2004 sid, 12 & 62). Det innebär en viss komplexitet att på samma gång som man förespråkar en tät stad även efterfråga en välutvecklad grönstruktur och definierade stadsbryn (Sandström 2008, Sid 127; Qviström 2010 sid 8). Hur ska man utveckla våra städer inåt och samtidigt prioritera att formge våra stadsbryn, hur hanterar svenska kommuner dessa riktlinjer? Den periurbana zonen, platsen där stad möter land, i förhållande till dagens planeringsvisioner är en spännande och kanske dagens utgångspunkt i den kreativa och konstruktiva planeringsprocessen (Lundgren. Alm, 1996, sid 24; Qviström & Saltzman 2006, sid 38-39; Qviström 2008, sid 143; Qviström 2009 sid 31; Qviström 2010 Sid 8)

Mål

Med denna studie hoppas jag kunna belysa några konkreta planeringsvisioner för den hållbara staden, med fokus på den periurbana zonen. Genom att skapa en bild av hur stadsplaneringen har hanterat frågan om den periurbana zonen genom historien och vilken kritik som har riktats mot de stadsplaneringsidéerna, vill jag utvärdera dagens visioner kritiskt.

Syfte

Syftet är att skapa en diskussion om planeringsidealen och kring ämnet expansionen av staden med förtätning som ideal. Och försöka lyfta den periurbana zonens uppgift, potential och dess motsättningar i vår tids visioner för planering. Uppsatsen riktar sig till studenter, intresserade kommuner, planerare och allmänheten.

Frageställningar och begränsningar

Vilka stadsplaneringsideal har funnits genom tiderna, med fokus på hanteringen av expansion av staden i den periurbana zonen?

Vilka stadsplaneringsideal finns i dag vad gäller den periurbana zonen? Och hur vägleder Boverket et. Al detta arbete?

Hur hanterar en svensk kommun, Lund, stadsplaneringsvisionerna angående täthet och den periurbana zonen?

Lunds kommun ställer ut sin Översiktsplan 2010 under uppsatsens utformande, därför får Lund representera dagens arbete med planeringsvisionerna. Lunds kommun har förtätning som en ledande planeringsfråga och därför aktuell för denna studie. Boverket tillsammans med forskare på ämnet får representera dagens visioner och ideal.

Material och metod

Litteraturstudie

Genom studier av avhandlingar på ämnet, pågående diskussioner och aktuella stadsutvecklingsprogram har jag försökt att hitta kvalitativa ledord, råd och vägledning för planering av den periurbana zonen. Litteraturen ligger även till grund för argument och underlag för en diskussion kring dagens förtätningssideal i förhållande till den periurbana zonen. Litteraturstudie är passande i förhållande till tidsplanen och för att få en grundläggande, översiktlig bild på planeringsproblematiken för den periurbana zonen. Ett alternativ till litteraturstudien är intervjuer och då få en mer personlig och specifik bild gällande dagens ideal för planering. Att studera en eller ett par olika planeringsmetoder för zonen mellan stad och land hade också kunnat vara en ingång till problematiken kring dagens planeringsideal för zonen.

Ideal och visioner är till viss del generaliseringar och kanske till och med nödvändiga sådana, för att skapa engagemang och för att få perspektiv på frågeställningarna. Rekommendationerna och förslagen på hur man ska arbeta för hållbarstadsutveckling bygger på uttalanden där forskare och statliga verk har uttalat direkta mål och visioner och där jag inte har hittat andra källor som talar emot dem.

Johan Rådberg beskriver i sin bok *Drömmen om Atlantångaren* vikten av utopier/ideal för att utveckla arkitekturen (1997):

"Det ligger i utopins natur att vara orealistisk. Bristen på anpassning till dagens verklighet är utopins styrka: den öppnar våra ögon för möjligheter vi inte annars ser. Utopins syfte är att uppfodra till förändring av verkligheten." (sid 110)

Fallstudie

Tidsramen har varit begränsande i mitt informationssökande och frågeställningarna stora och komplexa. Jag har därför valt att applicera dagens planeringsvisioner på Lunds utställningsmaterial för Lunds översiktsplan 2010 (2009), där de hanterar ett område i den periurbana zonen, Brunnshög. Brunnshögsområdet är speciellt intressant då det är planlagt som expansionsområde för stora forskningscentrum, ESS och MAX IV. Hur Lunds kommun behandlar dagens planeringsvisioner i deras översiktsplan 2010, ligger som grund för diskussionen angående min hypotes gällande svårigheterna med att följa ideal och visioner på ett konkret sätt i planeringen.

Ordförklaringar och definitioner

Begreppens betydelser inom planering och stadsbyggnad, kan vara beroende på vem som använder dem och i vilket sammanhang de används. Jag har därför valt att definiera några begrepp som jag använder i texten, vad de betyder i denna uppsats kontext och hur mina källor har definierat dem.

Hållbar utveckling

".../ att utvecklingen tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov". (Brundtland – kommissionen 1987)

Grönstruktur

".../ all mark i och i anslutning till tätorter som inte är bebyggd eller hårdgjord, således skogs- och naturområden, parker, alléer, trädgårdar, gårdar till flerbostadshus, kyrkogårdar, vägimpediment m.m. ibland används grönstruktur som samlande begrepp för dessa grönområden." (SOU 1994:36: 91)

Bostadsnära natur

"Bostadsnära natur tar sin utgångspunkt i bostaden. Dess främsta kvalitet är att den ligger just nära bostaden och kan ge en känsla av natur och grönska. Då bostäder finns i stadsdelar och tätorter med olika karaktär och förutsättningar – i kvarterstad, miljonprogramsområde eller villakvarter, i skogs-, mellan- eller slättbygd, så ser den bostadsnära naturen mycket olika ut och omfattar olika geografiska områden. Den sträcker sig från den välansade bostadsgården, via närparken och impedimentsmarken mellan husen, årummet genom bebyggelsen, kolonilottsområdet och stadsparken, ut till skogen och beteslandskapet i tätortsranden." (Boverket 2007, sid 14)

Periurban zon

"Overgangssonen mellom by og land, dvs de nærmeste 1-2 km inn i de store natur- og kulturlandskapsområdene rundt byen." (Thorén H. A & Nyhuus S. 1994, sid 7)

".../ har sin grund i ett perifert läge i förhållande till staden och samtidigt en stark påverkan av den och dess invånare. Landskapstypen hittas med självklarhet i stadens nära

periferier. Men det är också möjligt att utsträcka definitionen till att innefatta landskap som är relativt nya och som i första hand har sin grund i urbaniseringsprocessen och den urbana människans behov av landskap att besöka utanför sin bostad på längre eller kortare avstånd.” (Wingren 2009, sidan 5)

”I stadens ytterkanter placeras olika ytkrävande funktioner som platskrävande köpcentrer för bilburna, småindustri och handelsträdgårdar. Bostäderna i stadens ytterkanter består av låga, glest liggande hus med stor andel grönska, dvs. exploateringsgraden är låg.” (Boverket 2004, sid 59). Detta glesa byggande i den periurbana zonen har definierats som urban Sprawl (se definition nedan).

Urban sprawl

”Urban sprawl is commonly used to describe physically expanding urban areas. The European Environment Agency (EEA) has described sprawl as the physical pattern of low density expansion of large urban areas under market conditions, mainly into the surrounding agricultural areas./.../” (EEA 2006, sid 6).

”Urban sprawl is synonymous with unplanned incremental urban development, characterized by a low density mix of land uses on the urban fringe /.../” (EEA 2006, sid 5).

Qviström (2010, sid 5) refererar till ovanstående definitioner och sammanfattar:
”/.../ Båda dessa definitioner fångar två huvudkomponenter i diskursen om urban sprawl; ”spretigheten” och bristen på planering.”

Förtätning

Det är svårt att hitta en, tydligt definition av ordet förtätning som har med stadsplanering att göra. Det finns texter som påpekar att ”förtätning” är verktyg för att öka boendetätheten, som i sin tur skapar en mer effektiv boendeform bland annat Boverkets text *Hållbar utveckling av städer och tätorter - förslag till* (2004, Sid 61).

I Agenda 21 (Regeringens hemsida [www]) tas det upp hur viktigt det är hushålla med den produktiva jorden för att säkerställa våra konsumtionsbehov. Förtätning kan ju ses som en reaktion på utspridning av staden, ”urban sprawl” (se ovanstående definition)

Hållbar stad

Det finns ett pessimistiskt synsätt som motsägelsefullt varvas med överväldigande optimism i diskussionen kring staden och dess hållbarhet. Den okontrollerbara, fragmenterade (urban sprawl) och polariserade staden är ord som ofta förekommer när det argumenteras för att staden inte är lösningen på hållbar stadsutveckling. Staden påstås vara platsen där dagens kriser och motsättningar blir mest synliga (Healey et. Al 1995). Medan McGee (1999, sid 48-49), skriver att städerna kan vara hållbara och att fattigdom är ett mindre problem där. Han menar till och med att storstaden är en förutsättning för harmoni och livskvalitet.

Det är i zonen mellan stad och land staden expanderar, visionerna och idealen för hur man planerar denna har varierat genom tiderna. Man har prioriterat zonen olika mycket och i dag är denna zon utsedd till en viktig plats att planera (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, sid 16). Kritik har riktats mot starka stadsbyggnadsideal som man har arbetat efter genom historien. "Saneringar" av städer, från tidigare planeringsmisstag har genomförts regelbundet. Just nu håller man på att rusta upp och sanera 60- och 70- talets massproducerade bostadsområden. Under 70-talet sanerade man innestäderna från gamla obeboeliga träruckel och byggde istället hållbara och effektiva flerfamiljshus i betong och tegel. På 40- och 50- talet förkastade man trängseln inne i stadens bostäder och byggde istället luftigt ljusa och demokratiska arbetarbostäder intill industrierna (Rådberg 1997, sid 18-20 & 62; Andersson 2000, sid 14 & 32-35).

För att vi ska kunna förstå dagens ideal bättre behöver man ha en god överblick på hur man har tänkt genom historien, att upprepa "misstag" bör undvikas. Idag pratar man om förtätning, grönstruktur och den periurbana zonen som tre viktiga element i arbetet mot den hållbara staden. Vad är dessa element? Och hur arbetar man med dem idag?

1992 hölls en konferens, i Rio de Janeiro, på ämnet "hållbar utveckling". Under konferensen togs fem program fram, där ibland Agenda 21. Agenda 21 är ett handlingsprogram med riktlinjer och mål för att uppnå hållbarhet. Programmet har fyra ömsesidigt beroende dimensioner - sociala, kulturella, ekonomiska och ekologiska dimensioner (Regeringens hemsida [www]).

De fyra dimensionerna, sociala, kulturella, ekonomiska och ekologiska, applicerar politikerna på verkligheten genom olika verktyg, planering är ett av dem. Stadsplaneringsidealen täthet, välutvecklad grönstruktur och tydliga stadsbryn har betydelse för den hållbara staden, frågan är *hur*?

Vad betyder täthet för den hållbara staden?

"Utgångspunkten bör vara att i första hand bygga staden inåt, dvs. att nyttja tidigare exploaterade områden som exempelvis nedlagda industri- och hamnområden och att förtäta befintliga områden. Utgångspunkten ska också vara att skapa ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur och på det sättet skapa en användningsstruktur som ger förutsättningar för miljöanpassade transporter och minskad bilanvändning samt bidra till god livsmiljö." (Boverket 2004, sid 60)

Dagens ideal är fokuserat på den täta staden, vilket är ett lättapplicerat planeringsverktyg för kommunerna. Genom att bebygga platser i staden som är "oanvända eller onödiga" i den populära innerstaden, förtätar man. Förtätningssidealet har dock några tillägg som innebär att man ska utgå från platsens förutsättningar, att man ska bebygga successiva och att förbättringar av byggnader bör ske (Ibid. sid 59).

Den täta staden är kritiserad som ett ideal (Bergström 2010 sid C4). Den täta staden ses som en av drivkrafterna till att staden splittras (urban sprawl) (Qviström 2010, sid 9-10). Qviström (Ibid.) skriver att om staden upplevs som otrygg med ont om grönområden, väljer man att flytta ut på landet eller skaffar sig ett fritidshus. Därför är gröonstrukturen en viktig del av den täta, hållbara staden.

Vad betyder grönstruktur för den hållbara staden?

Grönstrukturens värden sammanfattas av Boverkets rapport, *Storstadsuppdraget* (1992) i sex punkter:

1. För människors rekreation, vardagsfritid och hälsa.
2. För bevarande av den biologiska mångfalden.
3. Som stadsbyggnadselement, det vill säga en betydelsefull del av stadsstrukturen.
4. För den kulturella identiteten.
5. För stadens hälsa: klimatförbättringar, luftrening, stoftfilter och bullerdämpande.
6. För kommunaltekniska frågor.

I Sandströms artikel, *Naturen i staden – grönområden och livskvalitet* (2001) konstaterar han att intresset för gröonstrukturen har ökat. Han inleder med introducera läsaren till stadens stora miljöproblem och vilket stort ansvar svenska kommuner har i frågan (sid 108). Han skriver:

"Intresset för parker och grönområden – stadens grönstruktur - har således ökat markant de senaste åren. En viktig anledning till detta är att grönstrukturens systemperspektiv, det vill säga att den kan fylla flera funktioner, har uppmärksamats." (Ibid. sid 120)

Han ställer sig den frågan om kommunerna har den vida syn på gröonstrukturens mångfunktionella grepp om de ekologiska, sociala och ekonomiska värdena som behövs (Ibid. sid 118-121). Vi kan konstatera gröonstrukturens vikt för den hållbara staden i förhållande till täthetsidealet. Expansion av städerna är ett planeringsproblem som inte går att undvika, trots att målet är att förtäta (Qviström 2009 sid 33). Staden växer i den periurbana zonen och här finns grönstruktur som kan vara en "lunga" åt staden (Ibid. Sid 34). Grönstrukturen är kanske ett av flera bra verktyg för planeringen av denna zon.

Vad betyder den periurbana zonen för den hållbara staden?

"En växande region med fler invånare innebär ett ökat exploateringsstryck på marken, samtidigt som behovet av tätortsnära natur ökar. Trycket blir som störst på obebyggd mark i stadsbyggnads randzon." (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, sid 16)

Boverkets skrift *Hållbara städer och tätorter i Sverige – förslag till strategi* (2004, sid 62) beskriver det stadsnära landskapet som en viktig aspekt för tätortens estetiska attraktivitet, människors välbefinnande, städernas kretslopp och biologiska mångfald. Boverket skriver vidare att stadsbrynet bör uttrycka tätortens karaktär och identitet för att ta tillvara på zonens potential och möjligheter. Staden är beroende av sitt omland och tvärt om och att detta ömsesidiga beroende bör stärkas. Lundgren (1996, Sid 60-62) påstår att den periurbana zonen är ett viktigt element för arbetet mot den hållbara staden. Slutligen ställer hon sig dock kritisk till om att det är det "gröna" i den periurbana zonen som är bärande för ett nytt förhållningssätt till arbetet för den hållbara stadsplanering-

en. Hon menar att en mer mångfasetterad bild på randzonen kan vara ett starkare argument för ett förändrat stadsbyggande. Hon skriver att genom hennes avhandling, har nya frågeställningar uppkommit gällande den periurbana zonen; det privata och offentliga i zonen eller den mångfunktionella uppgift området, platsen, har.

Historiskt perspektiv

Det finns anledning till att få ett historiskt perspektiv på planeringsidealen, för att kunna analysera och diskutera dagens ideal (Qviström & Saltzman 2008 sid 143). Det är inte förrän på sent 1500tal de första stadskartorna i Sverige dyker upp. Stadskartorna utvecklas och blir betydligt fler under 1600talet.

Till en början var en anledning till att man ritade kartor över staden, av militära intressen. Inte förrän vid sekelskiftet, 1700- 1800, började man använda stadskartorna som planeringsverktyg för att exploatera mark för boende, offentliga byggnader och parker (Hall & Dunér 1997, Sid 8 & 41-42 & 171). Därför börjar denna översiktliga historiska bakgrund då städernas bebyggelseexpansion började hanteras inom stadsplaneringen.

Ideal och visioner -1800 tal

Det är de rådande behoven, problemen och idealen som styr stadsplaneringsvisionerna. Olika länder och har haft olika problem och där med olika sätt att undgå och lösa dem.

De första stadsplaneringsvisionerna i Sverige, för ytterkanterna av staden, föds under industrialiseringen på sent 1800tal (Busck et. Al. 2009, sid 4). Det var den kraftiga urbaniseringen som skapade de problem som stadsplaneringsidealen på 1800talet skulle lösa. Expansion av städerna var ett måste då det inte längre fanns plats inne i staden. Innan industrialiseringen var landsbygden och staden i symbios. Livsmedel och energi alstrades på landsbygden och var en förutsättning för staden. Ju starkare urbaniseringen blev ju sämre kontakt med landsbygden fick man och detta resulterade i en större fysisk kontrast mellan stad och land (Lundgren 1996, sid 24-25).

Det man hade att förhålla sig till vid stadens expansion var stadsplanen. Denna plan reglerade stadskärnans strukturella utbyggnad men inte på någon detaljerad nivå. Den mark som inte reglerades av stadsplanen, den periurbana zonen, stod den privata markägaren till förfogande och ett "spekulativt" byggande ledde till låg hygienisk standard. Detta förstadsbyggande i den periurbana zonen förekom framför allt i storstäderna ute i Europa och USA. I Sverige såg man dessa kåkstäder växa fram något senare, Majorna i Göteborg är ett exempel på ett sådant slumområde som man ville undvika med de nya stadsplaneringsidealen. (Hall och Dunér 1997, sid 42-43 & 110-111). (Urban sprawl, se definition på sidan 12)

Figur 1. Washington D.C, 1900 tal

Figur 2. Stockholm, 1900 tal

Enligt Lundgren (1996) kan man utröna fem olika förhållningssätt till stadsplanering och stadsgrönska under 1800talet. City beautiful - rörelsen, regional planering, den monumentala, le Corbusiers "hus i park" och den ekologiska staden.

I slutet av 1800talet missionerade planeraren Ebenezer Howard om kooperativet och den självförsörjande staden, trädgårdsstaden. Hans idéer innefattas i City beautiful - rörelsen, som innebär ungefär en uppsnyggning av stadens misärliknande förhållande. Visionen var att bygga nya städer med fördelarna från både staden och landsbygden och samtidigt undvika respektive nackdelar. Tanken var att man skulle bygga på billig åkermark utanför staden och att folk skulle flytta från de mörka, täta och smutsiga städerna ut till de nya fräscha och billiga trädgårdsstäder. Genom stora trädgårdar med möjlighet att odla själv skulle dessa nya städer bli självförsörjande. Mönsterstaden som byggdes efter Ebenezer Howards vision var Letchworth, i England (sid 8-14). Första världskriget avbröt trenden gällande "trädgårdsstaden" och det sociala, självförsörjande, idealet blev aldrig vedertaget. Den estetiska utopin, med de stora trädgårdarna och den låga bebyggelsen, blev däremot en populär planeringsmetod under tidigt 1900tal och framåt, även i Sverige (Andersson 2000, sid 19-20).

"Att exploatera markområden i utkanten av Stockholms stad var en affärsidé för Johan Henrik Palme. Han hade tidigare köpt mark strax norr om Humlegården för att försöka skapa en trädgårdsstad där, ett projekt som inte rönt någon större framgång. Men han var övertygad om att det fanns en marknad för idén att erbjuda ett boende i lantlig miljö i nära kontakt med storstaden." (Ibid. sid 13)

Kvaliteterna med att bo på landsbygden men samtidigt nära staden togs i akt av de rika stadsborna, då som sommarbostad. Men med tiden flyttade man permanent ut till sina sommarvillor. Utvecklingen ledde senare till "egnahemsrörelsen" (Wilke 2006, sid 61-67).

Figur 3: Egnahemsrörelsen Tallbacken, Karlslborg.

Figur 4: Norra Ängby, Bromma

Ett annat vanligt sätt att förhålla sig till expansionen av städerna i Europa, under 1800talet, var den monumentala stadsplaneringstraditionen. Idealet var att skapa platser som visade på makt och storhet. Man rev de gamla befästningsmurarna runt den medeltida stadskärnan och byggde istället breda och gröna boulevarder för att strukturera och koppla samman de gamla stadsdelarna med de nya. Man utnyttjade alltså grön-

strukturen som integrerande och sammankopplande stadsstruktur (Lundgren 1996, sid 12).

De första idéerna kring att kartlägga regionernas resurser och planera stadens grönska utefter det, uppkom vid sekelskiftet 1800-1900tal (Benedict & McMahon 2006, sid 24). Regionplaneringen statuerades dock inte förrän senare, då bland annat av Londons gröna bälte. Londons gröna bälte skulle hindra staden från att växa ihop med andra städer. Stockholms gröna kilar är ett annat exempel på regional grönstrukturplanering (Lundgren 1996, sid 29-31).

Le Corbusier var en sann urbanist som introducerade ett paradoxalt sätt att kombinera den täta staden med trädgårdsstaden. "La Ville Radieuse" (Den strålande staden) är Le Corbusiers sammanfattning på hans storstadsvision. Den innebar, generaliserat, utglesning på bredden och förtätning på höjden i stadscentrumet. Le Corbusiers ideal för stadsutvecklingen var visionära men man kommer att förhålla sig till dem en mycket lång period (Svedberg 1988, sid 62-65).

Figur 5: Le Corbusiers, Plan voisin. 1922

Ideal och visioner 1900 talet

1907 utfärdades en ny stadsplanelag som utökade kommunernas rätt att reglera bebyggelsen mer detaljerat inom de nya delarna av stadsplanen. Stadsplanelagen från 1907 skilde dock inte alls på översiktsplanering och detaljplanering. De som redan ägde fastigheter och mark i de äldre delarna av staden hade rätt att bygga oreglerat på denna.

Som resultat på det ostrukturerade byggandet planlades delar utanför den befintliga stadsplanen, där med reglerade de mark i förebyggande syfte. Dessa planer var ofta omoderna när det var dags att exploatera (Hall & Dunér 1997, sid 108-111 & 163). Inte

förrän 1987 görs detaljplanen obligatorisk och juridiskt bindande (Qviström epostkorrrespondens, 2010-03-22).

Thorbjörn Andersson skriver i sin bok *Utanför staden – parker i Stockholms förorter* (2000) att tillsammans med den svenska natursynen och 1930talet hälsotänkande skapades grönare städer. Sverige blev ledande inom funktionalismens sätt att utnyttja den periurbana zonen och överbliven mark till trädgårdar och parker. Norr Mälärstrand är ett exempel hur man använde sig av skräpmark för att skapa ett sammankopplande, rekreativt stråk (sid 24 & 29-30).

Det var först under 30talet man lyfte fram problematiken gällande den periurbana zonen i förhållande till staden expansion (Qviström & Saltzman 2007, sid 143). Generellt har Sverige haft ett urbant fokus på planeringen. Till skillnad från många andra länder i Europa har Sverige haft stor tillgång till mark och därför att de urbana problemen prioriterats (Busck et. Al. 2009, sid 4-5).

Radhusområdet "Friluftsstaden" i Malmö (Persson & Bulow- Hube 1944) är ett exempel på hur 30talets funktionalistiska estetik inte var förkastad efter andra världskriget, utan snarare utvecklad (Svedberg 1988, sid 133).

Arkitekterna hade ett stort ansvar, att bygga för ett lyckligt folk i ett lyckligt land där trygghet, hälsa och demokrati var ledorden (Svedberg 1988, sid 132- 133; Rådberg 1997 sid, 58-59).

I Sören Olssons och Anders Törnqvists skrift *Förorten, insatser och utveckling under 40 år* (2008) tar man upp förortsbyggandet genom historien. De skriver att städerna fortsatte att expandera efter andra världskriget och i och med att idealet var att bo i grönska, i mindre autonoma, trygga, bilfria stadsdelsområden, togs stora mängder mark i utkanterna av städerna i besittning. Med bostadsbristen startade miljonprogrammet, man rationaliserade byggandet och som resulterade i en ganska torftigt boende- och utemiljö.

Snart efter att man slutat bygga på miljonprogrammet började rapporter om sociala problem i dessa områden att dyka upp (Sid 6-7 & 22-24).

Figur 6. Miljonprogramsområde, Rosengård.

Under 1980talet började man ett arbete med rivningar och ombyggnationer av ett fåtal delar av miljonprogramsområden. Samtidigt ser man, i USA, ett fenomen dyka upp som kan liknas vid miljonprogramsidealet. Privata investerare börjar bygga "kantstäder" utanför större amerikanska städer. Dessa "kantstäder" är byar med stadsstruktur och de är i grunden villaområden som ligger för långt borta från ett stadscentrum för att känna tillhörighet till detta. Det finns inte några riktigt bra exempel på "kantstäder" i Sverige men Arlanda stad skulle kunna härledas till begreppet (Lundgren 1996, sid 35).

Dagens ideal

Dagens ledord för stadsplanering är förtätning. I Boverkets, *Hållbara städer och tätorter i Sverige – förslag till strategi* (2004, sid 21) skriver man:

"Idag har vi en insikt om betydelsen av att vi utvecklar våra städer inåt - förnyar stadskärnor och kompletterar befintlig bebyggelse istället för att strö ut gles bebyggelse."

Man har även som enskilt mål att beakta gränslandet mellan stad och land. Denna del av staden ska man enligt Boverket planera väl och är en förutsättning för hållbar stadsutveckling, socialt, ekologiskt och ekonomiskt (Ibid. sid 62).

Här är en sammanställning av vad Svenska staten, kommunala förvaltningar och forskare på ämnet, tycker att kommunerna bör arbeta efter, när man planerar för den hållbara staden med betoning på förtätning och exploatering i den periurbana zonen.

Man kan urskilja två olika typer av uttalade angående riktlinjer och uppmaningar till planeringen för den periurbana zonen. Vad kommunerna bör *veta och informera om* och vad kommunen bör *inventera, definiera och konkret göra* i planeringen för den periurbana zonen.

Kommunerna bör veta och informera om...

... Lika stort som exploateringstrycket är, är även behovet av rekreationsområden (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, Sid 16).

... Det största exploateringstrycket ligger på stadsbygdens rand. Där finns samtidigt störst potential för bostadsnära rekreation (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, Sid 14).

... Det är viktigt att se grönstrukturen som mångfunktionell och en lösning på många problem och frågor. Folkhälsa, pedagogisk, luftrening, biologisk mångfald, renar dagvattnet, biologisk lösning kommuntekniska problem och strukturbildande (Sandström 2008, sid122).

... Viktigt att veta är att stadstillväxten tar nästan alltid bostadsnära natur i anspråk för bebyggelse och det sker även i tätorter där befolkningen minskar. Därför är det extra viktigt att beakta detta i den periurbana zonen där exploateringstrycket är högt och för dess potential för grönstruktur (Boverket 2007, sid 12).

... God kommunikation är en förutsättning för balansen mellan förtätning och grönområden. Därför är det extra viktigt att beakta detta i den periurbana zonen för potentiell grönstruktur (Boverket 2007, sid 9 & 48-49).

... Välintegrerad natur i staden har ett högst värde, detta skapar välfärd och hållbar tillväxt (Boverket 2007, sid 10).

... Man ska vara medveten om att de ej planlagda områden, "vita fält", kan ofta ha ett värde som går förlorat. Slottsskogen i Göteborg är ett sådant område. Man får inte se dessa områden som fransiskt grönstrukturen. Därför är det extra viktigt att beakta detta i den periurbana zonen för potentiell bostadsnära natur (Boverket 2007, sid 29).

Vad kommunerna bör göra för att planera för den hållbara staden med fokus på den periurbana zonen.

En regional grönstruktursplan kan underlätta och förtydliga planeringen av den periurbana zonen (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, sid 18; Boverket 2007, sid 29). Det är ett sätt att precisera prioriteringsområden. För att få en handlingsplan i den mindre skalan bör kommunerna skaffa ett underlag till ett grönstrukturprogram (Sandström 2008, Sid 120). Underlaget innefattar att precisera vad grönstruktur är och vad som är bevarandes värt (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, sid 13). Inventeringar och analyser bör göras för att kunna skapa ett grönstrukturprogram, följande tas i akt:

- Ytor som är viktiga för ekologisk hållbarhet, rekreation, buffertzoner, sanitärt, jordbruk och identitet (Boverket 2004, sid 33-34).
- Mellanrum och överytor, det vill säga de ytor man har missat vid detaljplanering, och miljökonsekvensbeskrivningar (Boverket 2004, sid 33-34). Dessa överytor finns ofta i den periurbana zonen och är högt åtråvärda för exploatering (Qvistström 2008, sid 157-169).
- Bostadsnära natur och dess kopplingar till stadens grönstruktur (Boverket 2007, Sid 15 & 27). Det bör inte vara mer än 300 m till närmaste grönområde (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, Sid 25; Thorén & Nyhuus 1994, Sid 23).
- Tillgängligheten och möjligheten att ta sig till bostadsnära natur (Boverket 2007, sid 27 & 32). Det innefattar hur det informeras med hjälp av skyltar, kartor för att tillgängliggöra den bostadsnära naturen. Information är lika viktigt som fysisk uppdatering (Boverket 2007, sid 53-55).

Ett sätt att ta reda på värdena för stadens grönstruktur och dess upplevelsestatus är att skapa en sociotopkarta. Då kan man analysera brukarvärdet för den bostadsnära naturen och sedan använda karteringen som planeringsunderlag för expansionsområden, den periurbana zonen (Boverket 2007, sid 35-37; Seeland, Moser, Scheuthle & Kaiser 2002, sid 51; Sandström 2007, sid 137).

När kommunen har tagit fram sitt planeringsunderlag bör nästa steg vara att precisera vem som har ansvaret för den periurbana zonen. Zonen hanteras ofta som överbliven mark eller framtida exploateringsmark, med den behandlingen kan potentiella bostadsnära naturområden gå förlorad (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2008, sid 13; Boverket 2004, sid 45).

Lunds kommun

Lund är en stad som ligger i sydvästra Skåne, på en av Sveriges bördigaste åkermark. Öresundsregionen är en av nordens mest tätbefolkade region och den expanderar kraftigt, Lund är en av städerna som ligger i regionen (SVEDAB 2008 [www]). Lund ligger på pendlingsavstånd (mindre än 1 timma, enkel väg) till bland annat storstäderna Köpenhamn och Malmö (Skånetrafiken [www]). Lund är också en anrik universitetsstad.

ur 7: Öresundsregionen

Lund står inför att uppdatera sin översiktplan från 1998. Hur Lunds kommun hanterar expansionen tas upp i utställningsmaterialet för Översiktsplanen 2010 (2009). De problemformuleringar som Lunds kommun tar upp som högt prioriterade, i den nya översiktplanen, är bristen på bostäder, exploateringsstrycket och bevarandet av den "goda jordbruksmarken". Lund vill skapa en hållbar stad där förtätning är i fokus (Lund kommuns 2010, [www] del 1, sidan 4). Så här inleder lund kommun sin översiktsplan 2010 (2009):

"Den bördiga åkermarken som omger Lunds stad är en naturresurs som är mycket viktig för produktion av livsmedel och i framtiden möjligtvis också energigrödor. Därför är det nödvändigt att i största möjliga utsträckning värna den och pröva alternativa utbyggnadsmöjligheter för verksamheter och bostäder. Det finns kanske flera skäl att i framtiden bygga betydligt högre och mer stadsmässigt inom vissa delar av kommunen, framförallt i staden Lund? Ett skäl är att hushålla med marken, men också för att åstadkomma tätare och energisnålare stadsmiljöer./.../ En viktig fråga är att öka tillgängligheten till naturområdena ibland annat stadens närhet samt planera för att de kan sammanbindas med gröna stråk vilket är viktigt bland annat med hänsyn till folkhälsa." (Ibid. sid 4)

"Enligt direktiven för ÖP 2010 skall planen bidra till att samordna mål för social, ekonomisk, ekologisk och kulturell hållbar utveckling. Den ekologiska dimensionen ska utgöra ramverket och är den nödvändiga förutsättningen för all annan utveckling." (Ibid. sida12)

Lunds kommun tog fram ett Grönstruktur- och naturvårdsprogram 2006, detta program ger vägledning och planeringsunderlag för fysisk planering, utformning av nya parker, natur- och rekreationsområden. Kommunen hänvisar till detta program i översiktsplanen men frångår den också när det gäller exploatering av Brunnshösområdet (Lunds kommun 2006, sid 93; Lunds kommun 2010 [www] 2009, Förändringskarta).

Brunnshög

Generellt kan man se att Lunds kommun satsar hög och försöker att uppnå dagens ideal med den täta staden. Uppenbara motsättningar för det konkreta arbetet för den hållbara staden är investerarna och deras vilja till exploatering, i förhållande till grönstrukturen och "hushållningen med den goda jorden". Den ekonomiska hållbarheten är viktigt för kommunen. Satsningarna på de stora forskningsanläggningarna MaxIV och ESS är ett exempel på kommunens vilja till att prioritera det ekonomisk hållbara Lund. (Lunds kommun 2010 [www] Länsstyrelsens yttrande, 2009 Sid 1)

Området som Lunds kommun pekar ut som en strategisk plats för etableringen av forskningscentrumet är Brunnshög. Brunnshög ligger i randzonen mellan stad och land, i den periurbana zonen. Ett starkt argument för att exploatering i Brunnshögs är områdets närhet till Lunds centrum. Motivet för att så stora mängder jordbruksmark tas i anspråk vid etablering av MAX IV och ESS är för att det anses ge Lund stora utvecklingsmöjligheter och att framtidssäkrar stadens ekonomiska hållbarhet. En annan anledning till att bebygga Brunnshögsområdet är att förtätning öster om staden är önskvärt (Lunds kommun 2010 [www] del1, sid 4 & 15-16).

Periurbana zonen

I utställningsmaterialet för Lund kommuns översiktsplan 2010 (2009 del 2 sid 16-17 & 55) skriver man att det finns ett detaljplaneringsbehov för den tätortsnära glesbebyggelsen. De menar att exploateringstrycket är högt i den periurbana zonen och att randzonen är viktig inför framtida exploatering. De menar att större landsbygdsbebyggelse kan hindra eventuell expansion av staden. Där med har kommunen problematiserat frågan om vem som har exploateringsrätt i zonen. Vanligtär annars att det, likt annan glesbygdsbebyggelse, provas för förhandsbesked eller bygglov vid nybyggnation i den tätortsnära landsbygden.

Kommunen har som mål att skapa välutvecklade och levande stadsdelcentrum i ytterkanterna av staden, bland annat för att minska bilanvändandet och minska "trycket" på stadens centrum. För att stadsdelarna i ytterkanterna ska bli mer levande ska områdena inrymma minst 2000-2500 bostäder, ha goda förbindelser genom stråk och kollektivtrafik och flera dagligvaruaffärer (Lunds kommun 2010 [www] 2009, del 1 sid 16). De nämner inte bostadsnära natur, som ett av dagens starka argument för hållbarstadsutveckling och viktig parameter för att skapa "liv" i stadsdelscentrumen (se sid 14).

Brunnshög är ett av de områden i ytterkanten av staden som Lunds kommun vill få mer levande. Man nämner kopplingen till stadens centrum som oerhört viktigt och ingenting om den periurbana zonen som attraktionskraft i sig själv.

Forskningscentrumets placering fördelar och möjligheter kan till exempel vara tillgången till vacker vy över landskapet, närheten till jordbrukslandskapet och dess möjligheter till rekreation (se sid 15). De konstaterar att stad och lands utbyte av varandra har ökat och att det är viktigt att utveckla detta vid planering i av periurbana zonen (Lunds kommun 2010 [www], 2009 del 1, sid 20). Det konkreta arbete Lund

kommun har gjort gällande tätortsrandens rekreativvärden, är bland annat med så kallade "beträdor" (smala rekreativa stråk i åkerkanterna (Länsstyrelsen 2003, sid 24)). Kommunen har några sådana stråk i bruk och planerar för fler öster om staden, i närheten av Brunnshögsområdet (Lunds kommun 2010 [www], del2 sid 56 & 59).

Grönstruktur i den periurbana zonen

Man planerar för en större park öster om Brunnshög. Under tiden man exploaterar Brunnshögsområdet och när man bygger den nya trafikplatsen vid E22 kommer den tilltänkta parken dock att utgöra jordupplagsområde. (Lunds kommun 2010 [www] del2 sid47 & del3 sid28 & 31)

Byggnadsstrukturen ses som ett helt separerat stadsbyggnadselement och frånskiljs grönstrukturen. Lunds kommun ser grönstrukturen som en lösning på den ekologiska hållbarheten och inte lika tydligt som social och ekonomisk hållbarhet. De skriver till exempel att behovet av nya grönområden finns om det är längre än 3000 m till närmaste rekreativområde (Lunds kommun 2010 [www] del3 sid 31), tillskillnad från Boverkets (2007, sid 7) och Lunds Grönstruktur- och naturvårdsprogram (2006, Sid 67-68) rekommendationer på 300 m till den bostadsnära naturen. Lunds kommun [www] skriver:

"I nya områden finns möjlighet att bygga in nya parker och stråk, men det innebär också att grön- och rekreativkvaliteter byggs bort. Även om nyplanteringar sker, kan människor uppleva en förlust av rekreativmöjligheter. Bedömningen har skett utifrån om det finns plats för större parker inom bostadsområdena, tillgång till rekreativområde inom tre kilometer samt förbindelser mellan grönområden." (2009 del 3 sid 31)

Länsstyrelsen riktar kritik mot Lunds översiktsplan 2010, vad gäller inventeringar av den befintliga grönstrukturens värde och att fokus ligger på att säkra Lunds tillväxt genom exploatering. Länsstyrelsen efterfrågar en bättre balans mellan den ekonomiska hållbarheten och höga mål med förtätning och hushållning med mark (Lunds kommun 2010 [www] Länsstyrelsens yttrande, 2009, sid 1-2 & 7).

I översiktsplanen för Lund 2010 (2009, del 1 sid 4) överförs tyngd till *Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet* (Länsstyrelsen 2010b [www]). Länsstyrelsen menar att det är viktigt att konkretisera vilka områden som är viktiga som rekreativa områden för att, i ett längre tidsperspektiv, underlätta planeringen. Viktiga naturområden ska inte bara påvisas som vitala i Grönstrukturprogrammet utan även i översiktsplanen (Lunds kommun 2010 [www] Länsstyrelsens yttrande, 2009, sid 11).

"Inom vissa områden kan det eventuellt uppstå konflikter med vissa natur- och kulturmiljövärden. De så kallade kärnområdena bör naturligtvis skyddas. I vissa fall är dock balanseringsprincipen tillämpbar. Denna princip innebär att negativ påverkan som inte kan undvikas, minimeras eller utjämnas i sitt funktionella sammanhang får och helst ska ersättas på annat sätt. Lunds kommun har upprättat ett "Grönstruktur- och naturvårdsprogram" där man värderar den tätortsnära naturen högt." (Lunds kommun 2010 [www] del 1, sid 4)

I utställningsmaterialet för översiktsplanen 2010 (2009) konstaterar man att det råder brist på rekreativområden i den nya stadsdelen Brunnshög. Det ligger två grönområ-

den relativt nära, Klosterängshöjden och Kungsmarken, varav Kungsängen inte tål speciellt högt besökandetryck (del 3 sid 31).

En anledning till varför kommunen har svårt att se sådana brister i sina egna direktiv kan vara för att kommunen hänvisar till Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet (Länsstyrelsen 2010b [www]) som i sin tur hänvisar vidare till Översiktsplanen för 1998. Så här förklarar man grönstrukturskartan i Lund kommuns Grönstruktur- och naturvårdsplan (Länsstyrelsen 2010b [www]):

"Privata trädgårdar och friytor på bostadsgårdar m.m. är däremot inte medtagna. /.../Som grund för redovisningen av grönstrukturen har den befintliga staden kompletterats med bebyggelseområden enligt antagna detaljplaner, ÖPL -98/.../ Kommunens fysiska planering är en kontinuerlig process varför denna karta blir en ögonblicksbild av det aktuella planeringsläget (augusti 2005)."(sid 112)

I det program som man hänvisar till i Utställningsmaterialet för Lunds Översiktsplan 2010 (2009), tar man inte upp privata trädgårdar eller de friytor som förtätningssidealet vill ta i anspråk. Man påpekar även att kartbilden är en ögonblicksbild från 2005 och därför är planeringsunderlaget diffust.

Förtätning i förhållande till den periurbana zonen

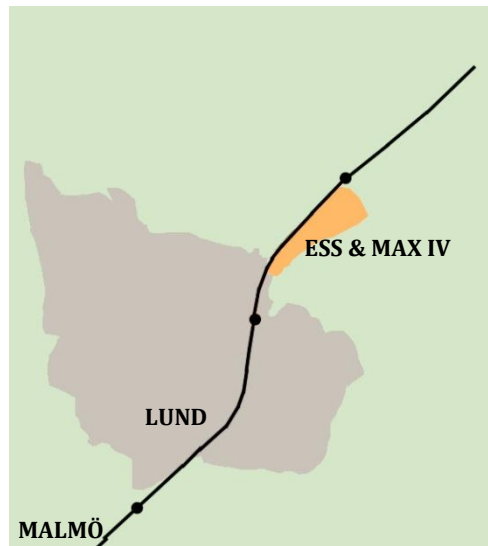
Stora delar av utställningsmaterialet för Lunds Översiktsplan handlar om förtätning av staden och hur förtätningen ska integreras i den befintliga bebyggelsestrukturen.

Visionen för Brunnshög är att skapa småstadskvarter med både bostäder och verksamheter. Brunnshögsområdet ska kopplas till Lunds centrum genom Kunskapsstråket, som idag består av gles och storskalig bebyggelse i form av universitetets byggnader och kontorslokaler. Man vill också utveckla stråket genom att anlägga spårvagns- trafik och utveckla gång- och cykelmöjligheter. En ny trafikplats vid Brunnshögsområdet planeras, E22an behöver en ny infart då tillväxten i Brunnshög förväntas bli stor (Lunds kommun 2010 [www] del 2 sid 37).

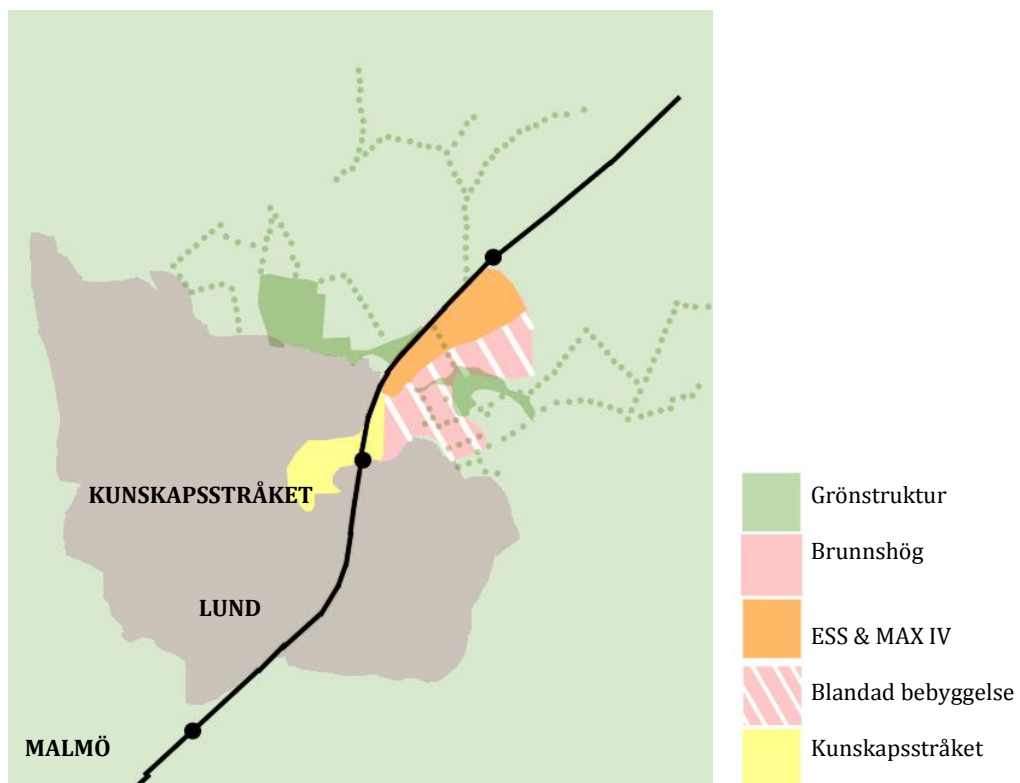
I förtätningssidealet för Lunds kommun är hushållningen med den goda jorden viktig. Man vill förtäta för att bevara odlingsbar mark. Målet är att förtäta med en fjärdedel av den nytillkomna bostadsbebyggelsen. Förtätningen ska främst ske på parkeringar, gatutumsplanteringar, och i skyddszoner. Det ska vara noggranna övervägande vid exploatering för grönstrukturens skull. Att balansera förlorade värden med nytt kan bli en viktig metod (Lunds kommun 2010 [www] del 1 sid 15 & 17). En del av Brunnshögsområdet som kommer att bebyggas tätt, som sagt, men i den periurbana zonen kommer det bli bebyggt av stora glesa verksamhetsbyggnader (ESS och MAX IV) (Lunds kommun 2010 [www] Förändringskarta).

Figur 8: Brunnsjöområdet i dag

Figur 9: Förändringskarta särskild anläggning

Figur 10: Förändringskarta
Brunnsjöområdet 1-40 års perspektiv

Avslutande diskussion

Gränsen mellan stad och land är viktig för det urbana livet. En klar gräns mellan det "kontrollerade" och det "fria och naturliga" gör det lättare för oss att definiera staden och landsbygden (Haggärde & Løkken 2009, sid 40).

När urbaniseringen, på sent 1800tal, medförde sanitära problem i staden föddes drömmen om att bo på en plats med fördelarna från både landsbygden och staden (Lundgren, Alm 1996, sid 25). Trädgårdsstaden var först med att lösgöra sig från den tydliga gränsen mellan stad och land (Rådström 1997, sid 134-136), idealen under tidens som följer, bygger vidare på att lösgöra sig från gränsdragningarna mellan stad och land. Zonen mellan stad och land bebyggs glest, rent och tryggt från 1800talets villaförorter, fram till dagens villamattor (Haggärde & Løkken 2009, sid 40).

Dagens ideal inom stadsplanering kan ses som en motreaktion på det spretiga bygandet (urban sprawl), vilket har lett till att förtätning är dagens vision på den hållbara staden (Qviström 2010, Sid 9-10). Dagens problematik är kanske inte så annorlunda den som fanns för 200 år sedan. Rent teoretiskt kan man säga att urbaniseringen på 1800talet, som skapade en enorm boendetäthet, är ett ideal idag. Idag ska vi bo koncentrerat och effektivt, dra nytta av att vi kan bo, arbeta och leva tillsammans på en mindre yta (i staden) (Boverket 2004, sid 60).

Förtätning och Urban sprawl

Den täta och effektiva staden, som folket drömde sig bort ifrån under industrialismen, var mörk, trång och med sanitära problem. Grönstrukturen blev ett medel för att "sana" och strukturera staden (Lundgren, Alm 1996, sid 37). De med bäst ekonomiska förutsättningar kunde till och med skaffa sig en plats på jorden med tillgång till trädgård (utan att föra ett självförsörjande jordbruk) (Wilke 2006, sid 61-67). Dagens villamattor lever fortfarande på devisen att trädgård är eftersträfvansvärt men då en något mindre sådan i jämförelse med trädgårdsstadens ideal (Lövré 2003, Sid 33 & 39). Qviström skriver att (2010, Sid 9-10):

"/.../ den täta staden i sig en av drivkrafterna bakom sprawl; om stadens stenöken upplevs som en otrygg stadsmiljö med ont om grönområden, etc., väljer att flytta ut på landet eller pendla fram och tillbaka till ett fritidshus. Förtätning är därmed inte en lösning på sprawl."

Det visar på att förtätning inte löser andra stadsstrukturella problem som finns (urban sprawl till exempel). Om man bygger täta städer kommer villamattorna fortfarande bredda ut sig. Följdfrågan är då: Driver urban sprawl på förtätningssidealet? Det troliga svaret är att det är så. Det ena utesluter inte det andra, planerarna måste ha både idealen *täthet* och *välutbyggd grönstruktur*, som luckrar upp staden som ideal och drivmedel. Det är just det Boverket (2004 sid 60; 1992) också förkunnar. Frågan om hur planerarna applicerar idealen på rätt plats och rätt sammanhang återstår dock? Qviström (2010, Sid 20) skriver:

"Urban sprawl handlar om en bristande samordning, mellan enskilda beslut och tillvaratagandet av kollektiva intressen. En suboptimering. Men beror denna suboptimering på för lite planering (till exempel brist på regionplanering), en för svag planering, eller på fel planering?"

Mycket talar för att Qviström ställer den mest relevanta frågan, angående planering och dess ideal. Det är inte idealen som är svåra att precisera och applicera utan det är förmågan att kunna samordna och förstå möjligheterna med den komplexa planeringen av platsen. I den periurbana zonen är problematiken extra tydlig. Exploateringstrycket från skrymmande verksamhetsbyggnader är högt här (Boverket 2004, sid 59)

Förtätning, som är dagens ideal, är svårt att applicera i den periurbana zonen. Zonens "gleshet", är kanske ett komplement och en förutsättning för idealet om den täta staden.

Det är i gränslandet mellan stad och land potentiell stadsnära natur finns och den bör vara nära den täta staden och bostaden (Qviström 2009 sid 35). Den spretiga byggnadsstruktur som breder ut sig i zonen mellan stad och land är inte något nytt för planerarna. Ideologierna för hur man planerar stadsexpansionen har följt landets utveckling och förutsättningar. Demokratin och framför allt socialdemokratin har till exempel varit flera generationers stadsplaneringsideal (Wilkesid 104-106; Andersson 2000, sid 33 & 68-71).

Med erfarenheter från misären på 1800talets liberala, äganderättsliga stadsbyggnadsideologier (Hall & Dunér 1997, sid 107), byggde man glesa, gröna, "rena" och trygga städer på 30-, 40- och 50talet (Andersson 2000 sid 10-12). Vikten av det gröna och "rena" i dåtidens ideal förkastas inte idag trots att den täta staden är dagens grundideal. Grönstrukturen är en viktig del av stadsplaneringen idag (se sid 14). Det finns problematik i det konkreta arbetet med grönstruktur i stadsplaneringen, det visar ett uttalande man gjorde på ett samrådsmöte inför Lunds Översiktsplans 2010 utställning 24 februari 2009:

"Det är horribelt att bygga på det som är rekreationsområde i dag och som blir ännu mer använt när Idalafältet blir helt utbyggt." (IV minnesanteckningar 2009, sid 3)

Kommunen svarar på uttalandet:

"Det råder delade meningar, politiskt, om det lämpliga att bygga ut området." (Ibid.)

Både uttalandet och svaret visar på tillkortakommanden och intressekonflikter inom planeringen för den täta staden och i förhållande till grönstrukturen i Lund. En anledning till varför denna konflikt uppstår, kan vara att man inte har klara direktiv och vägledningsdokument för rekreationsområden och grönstruktur.

I utställningsmaterialet för översiktsplanen 2010 för lunds kommun (2009, del 1, sid 4) hänvisar man till *Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet* (2006) som planeringsunderlag för framtida exploatering. *Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet* (2006, sid 112) hänvisar, delvis, i sin tur till Översiktsplanen från 1998.

Nya sätt att planera

Ett exempel på att de grundläggande idealen kanske inte har förändrats så mycket är det visionära miljonprogramsbyggandet på 60- och 70talet. Då ville man skapa trygga städer utan biltrafik (Olsson & Törnqvist 2009, sid 22-23).

Bilfria visioner kan man se i Lunds kommuns utställningsmaterial för översiktsplanen 2010 (2009, sid 15). Det finns en tydlig riktning mot ökad kollektivtrafik och färre bilfärder per person. Visionen om minskat bilanvändande finns överallt idag, kanske främst ur ett miljö- och klimatperspektiv. "bilfri.se", "Asfaltsblomman" och miljöpartiet

är organisatiner och parti, som eftersträvar minimal bilanvändning. Utmaningen ligger kanske inte i att ha idealen, utan att kunna förvalta erfarenheterna från tidigare ideal och utveckla dem på ett mer detaljerat plan, funktionssepareringen var uppenbarligen inte lösningen på den bilfria staden till exempel. Nya sätt att planera med idealen kan vara ett sätt att utveckla idealen.

Frågan handlar än idag om *hur* man planerar för den periurbana zonen. Att studera nya, innovativa sätt att planera denna viktiga zon mellan stad och land är ett stort och essentiellt område att utforska.

I ett temanummer i *Kungliga skogs- och lantbruksakademiens tidskrift* (2009, nr5 årgång 148) presenterar arkitekterna Haggärde och Løkken från arkitektbyrå 70° nord (sid 36-41), en tävling de vann 2008. Tävlingens syfte var att planera för Öresundsregionen 2040. Arkitekterna från 70° nord visar på ett kreativt sätt att undersöka och planera för den osäkra framtiden där man tar in den komplexitet och den osäkerhet som ligger i att planlägga framtiden man inte vet någonting om. De skriver speciellt om utmaningen att planera den periurbana zonen:

"Den kunskap vi nu har är mer än nog för att kunna experimentera i dessa oändliga mellanlandskap och odefinierade övergångslandskap mellanproduktion, natur och stad. I de öppna strukturer som ligger i stadens periurbana områden, där de flesta människor bor, där det mesta produceras och transporteras, ligger en oförlöst potential." (Ibid. sid 40-41)

Landskapsarkitekten Qviström (2009) skriver i samma temanummer om den periurbana zonen "tillfälliga" uppgift, hur svårdefinierat denna del av landskapet är och om hur styvmoderligt behandlat zonen har varit genom tiderna inom fysiskplanering (sid 30-35).

Ett rekommenderat sätt att samla in planeringsunderlag är med hjälp av sociotopkartan (Boverket 2007, sid 35-37). En sociotop är en avgränsad plats eller stråk som är värderat av planerare och brukare. Man karterar platsens värdetäthet och planerar och exploaterar utefter den analysen (Stockholm stads [www]). Detta kan vara ett passande sätt att planera för den periurbana zonen, då zonen som sagt kan ligga och väntar på att bli exploaterad och har därmed kanske redan hunnit bilda naturvärden som har potential att bli, eller är, ett bostadsnära rekreationsområde (Qviström 2008, 157-169). Det kan på så vis bli lättare att uppnå målet med att ha högst 300m till närmaste grönområde. Speciellt när förtätning är ett starkt ideal inom stadsplanering idag.

"Kartan och riktlinjerna är så utformade att de främjar en utveckling av park- och naturmarken samtidigt som de möjliggör förtätning och stadstillväxt. Den stora poängen är att riktlinjerna genom sociotopkartan knyter stadsbornas verklighet och planerarverkligheten närmare varandra. Ett kunskapsstöd i stadsplaneringen som lämnar öppet för dialog och kreativa lösningar!"(Sociotophandboken- planering av det offentliga uterummet med stockholmarna och sociotopkartan 2003, sid3)

Lunds motsägelsefulla ideal

Det är komplext att arbeta för den hållbara staden. Vem strävar *inte* efter att arbeta för den hållbara staden? När man läser Boverkets (2004)"visionsdokument" verkar den hållbara staden nära. Trots konkreta mål och riktlinjer från det statliga verket finns det

bakomliggande faktorer som gör att de inte alls är speciellt lättapplicerade på den kommunala planeringen. Det visar Lunds kommun när de ställer ut materialet för översiktsplanen 2010 (2009). Ett exempel är när Lunds kommun väljer att exploatera mark som man specifikt uttrycker som absolut viktig att bevara (ESS & MAX IV).

Kommunen skriver i utställningsmaterialet för översiktsplanen 2010 (2009, sid 20) att stad och land bör kopplas samman och att stadsranden bör bli tydligare. Samtidigt väljer kommunen att bygga storskalig, gles bebyggelse i den periurbana zonen. Självklart måste en stad planera för den ekonomiska hållbarheten och ESS och MAX IV ger förutsättningarna för detta. Är Lunds kommun ett exempel på att det inte går att uppnå den hållbara staden? Hur mycket förlorar man på att satsa på den ekonomiska hållbarheten, i förhållande till de ekologiska- och sociala aspekterna av den hållbara staden? Det är frågor som får stå obesvarade. Idealen är som Johan Rådberg (1997, sid 7 & 110) menar viktiga för att kunna förändra verkligheten, i detta fall, planeringsmetoder.

Komplexiteten är kanske vår tids viktigaste aspekt inom planering. Planering är komplext och bör vara det. Det finns behov av att se utanför ramarna för att kunna lösa platsspecifika problem på ett långsiktigt och kreativt sätt (Haggärde och Løkken 2009, sid 36-41). Det gäller framför allt i den periurbana zonen, där problematiken är tydlig.

Det är många intressenter som vill ta zonen i besittning, vilket innebär högt exploateringsstryck (Boverket 2004, sid 59). Zonen är styvmoderligt behandlat, trots att zonen bär på stor potential för både bostadsnära rekreation (social), biologisk mångfald (ekologisk) och jordbruk (ekonomi) (Qviström 2008, sid 158).

Boverket har tydlig vägledning och Lunds kommun hanterar idealen på ett översiktligt och med bredd. Dagens ideal är komplexa och ibland motsägelsefulla vilket ofta, om inte alltid, resulterar i suboptimering i arbetet mot den hållbara staden. Om den spretiga bebyggelsestrukturen, urban sprawl, beror på förtätningssidealet och tvärt om, är den periurbana zonen (där urban sprawl sker) en plats att undersöka mer. Hur ska vi bebygga den periurbana zonen utan och gå emot förtätningssidealet och utan att öka det spretiga byggandet (urban sprawl)? Frågan för jag fram till framtida försök att kreativt planera för den periurbana zonen.

Referensförteckning

Tryckta källor

Alm Lundgren, Elisabet (1996), *Stadsgrönska - integrerat eller separerat Stadsbyggnadselement*, diss. 1996:2, Göteborg, Chalmers Tekniska Högskola.

Andersson, Thorbjörn (2000), *Utanför staden - Parker i Stockholms förorter*, Stockholm. Stockholmia.

Benedict, Mark A. & McMahon, Edward T. (2006), *Green infrastructure: linking landscapes and communities*, Washington, Island press.

Bergström Britt-Marie, (2010), Professor varnar för tät stad utan grönska, *Sydsvenska dagbladet*, onsdagen den 10 mars 2010, sid C4.

Busck Anne G., Hidding Marjan C., Kristensen Søren B. P., Persson Christer & Præstholm Søren (2008), 'Managing rural landscapes in the Netherlands, Denmark and Sweden: Comparing planning systems and instruments in three different contexts', I: *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 108(2): sid 1-16, 2008.

Brotchie, John (1999), Sustainability of eastern and western cities, I: *East west perspective on 21st century urban development*, Rotterdam, Ashgate publishing, 1999: sid 355-377.

Boverket (2007), *Bostadsnära natur inspiration & vägledning*, Karlskrona, Boverket.

Boverket (1992), *Storstadsuppgiften*, Karlskrona, Boverket.

Cserhalmi, Niklas (1997), *Fårad mark, handbok för tolkning av historiska kartor och landskap*. Stockholm, Bygd & natur tidskrift för hembygdsvård, Årgång 78, Nr 6, 1997.

Elander, Ingmar & Åqvist, Ann-Cathrine (2001), *Den motsägelsefulla staden*, Lund, Studentlitteratur, sid 13-49.

Fogelberg Anna (2009), *Rekreation i den stadsnära landsbygden - förutsättningarna i öresundsregionens odlingslandskap*, Alnarp, SLU, Sveriges lantbruksuniversitet.

Haggärde Magdalena & Løkken Gisle (2009), 'Om framtidens landskap - Mosaik::Region', I: Wingren, Carola (2009), *Landet utanför - landskapsestetikens betydelse för den urbana människan*, Kungl. Skogs- Lantbruksakademies Tidskrift. Årgång 48, Nr5 2009, Sid 36-43.

Hall Thomas & Dunér Katarina (1997), *Den svenska staden: planering och gestaltning - från medeltid till industrialism*, Stockholm, Sveriges radio.

Healy Patsy, Cameron Stuart, Davoudi Simin, Graham Stephen & Madani-Pour Ali (1995), *Managing cities: the new urban context*, New York, John Wiley & Sons.

Lunds kommun (2006), *Grönstruktur- och Naturvårdsprogram*, Lund, Lunds kommun.

Lövrje, Karl (2003), *Det gröna som identitetsskapande stadsbyggnadselement – objekt, koncept och struktur*, Doktorsavhandling, ISSN 1401-6249, Alnarp, SLU.

Lövrje, Karl (2001), 'Vad är grönstruktur i staden? – om att analysera ett stadsbyggnadselement',

I: *Nordisk Arkitekturforskning* nr 1, 2001, sid 53-62.

McGee, Terry (1999), 'Urbanisation in an Era of Volatile Globalisation', I: *East west perspective on 21st century urban development*, Rotterdam, Ashgate publishing, 1999 sid 37-52.

Olsson, Sören & Törnqvist, Anders (2009), *Förorten, Insatser och utveckling under 40 år*, Stockholm, ARKUS.

Qviström, Mattias (2010), *Kartläggning av stadsutglesning - en pilotstudie*, Alnarp, SLU.

Rådberg Johan (1997), *Drömmen om atlantgångaren*, Stockholm, Atlantis AB.

Sandström Ulf G. (2001), 'Naturen i Staden'. i: Elander Ingmar (2001). *Den motsägelsefulla staden*, Lund, Studentlitteratur, sid 118-145.

Svedberg, Olle (1988), *Planerarnas århundrade: Europas arkitektur 1900-talet*. Stockholm, Arkitektur förlag AB.

Ullstad, Erland (2008), *Hållbar stadsutveckling: en politisk handbok för Sveriges arkitekter*, Stockholm, Sveriges arkitekter.

Wilke, Åsa (2006), *Villa trädgårdens historia: ett 150-årigt perspektiv*, Stockholm, Prisma.

Wingren, Carola (2009), Om landskapestetikens betydelse för den urbana människan ... och om den urbana människans för landet utanför staden, I: Wingren, Carola (2009), *Landet utanför – landskapestetikens betydelse för den urbana människan*, Kungl. Skogs-Lantbruksakademies Tidskrift, Årgång 48, Nr5 2009, Sid 4-9.

Elektroniska källor/Internet

Briquel, Vincent & Collard, Jean-Jacques (2005), 'Diversity in the rural hinterlands of European Cities', i: Hoggart, Keith (2005), *Cities hinterlands: dynamism and divergence in Europe's peri-urban territories*, Abingdon, Oxon, Ashgate Publishing, chapter 2, p19-29. [www]

Tillgänglig:

[http://site.ebrary.com/lib/slub/docDetail.action?docID=10211483&p00="city's%20hinterland"](http://site.ebrary.com/lib/slub/docDetail.action?docID=10211483&p00=) (2010-03-22)

Boverket (2004), *Hållbar utveckling av städer och tätorter - förslag till strategi*, Karlskrona, Boverket. [www]

Tillgänglig:

http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2004/hallbar_stadsutveckling_exempel_fran_fem_kommuner.pdf (2010-03-10)

ESS (2006), *Urban sprawl in Europe, The ignored challenge*, ESS, Copenhagen. [www]
Tillgänglig:
http://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2006_10/eea_report_10_2006.pdf

Flickr(2010), Fig. 1 [www]
Tillgänglig: <http://www.flickr.com/photos/nypl/3110575704/>, (2010-03-21)

Flickr(2010), Fig. 2 [www]
Tillgänglig http://www.flickr.com/photos/swedish_heritage_board/3357244678/,
(2010-03-21)

Flickr(2010), Fig. 3 [www]
Tillgänglig:
<http://www.flickr.com/photos/70876291@N00/8827555/>, (2010-03-21)

Lunds kommun (2010), Utställningsmaterial för Lund kommuns översiktsplan del 1-3 [www]
Tillgänglig via: <http://www.lund.se/Bygga--bo/Oversiktsplan-2010/Ladda-ner/>, (2010-03-12)

Lunds kommun (2010), Utställningsmaterial för Lund kommuns översiktsplan, förändringskarta [www]
Tillgänglig via: <http://www.lund.se/Bygga--bo/Oversiktsplan-2010/Ladda-ner/>, (2010-03-12)

Lund kommuns (2010), *IV minnesanteckningar från informationsmötet den 24 februari 2010*, [www]
Tillgänglig via:
<http://www.lund.se/Bygga--bo/Oversiktsplan-2010/Motesanteckningar/> (2010-03-11)

Länsstyrelsen i Skåne (2010a), *Utbildning och skola*[www].
http://www.lansstyrelsen.se/cgibin/MsmGo.exe?grab_id=0&page_id=24510&query=universitet&hiword=UNIVERSITETEN%20UNIVERSITETENS%20UNIVERSITETET%20UNIVERSITETETS%20UNIVERSITETS%20universitet%20 (2010-03-22)

Länsstyrelsens hemsida(2010b), *Om länsstyrelsen* [www]
Tillgänglig: http://www.lst.se/lst/Om_Lansstyrelsen/ (2010-03-21)

Länsstyrelsen i Skåne (2003), *Närmare till naturen i Skåne, Skydd av tätortsnära områden för friluftsliv och naturvård*, Malmö, Länsstyrelsen i Skåne, 2003:60. [www]
Tillgänglig: http://www.lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/7BF843CA-E7E5-4BA1-8FEEE908322ED289/70165/Narmare_till_naturen_i_Skane2.pdf (2010-03-16)

Nationalencyklopedins hemsida (2010), sökord "förtätning" [www]
Tillgänglig:
<http://www.ne.se/sok/fortatning?type=NE> (2010-03-14)

Picasa (2010) Figur 3 [www]

Tillgänglig:

<http://picasaweb.google.com/lh/view?q=egnahem&psc=G&filter=1#5293765928398312610>
(2010-03-22)

Qviström, Mattias (2008), 'A waste of time? On spatial planning and 'wastelands' at the city edge of Malmö, Sweden', I: *Urban forestry and urban greening*. Årg, 2008 nr7, sid 157–169. [www]

Tillgänglig:

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleListURL&_method=list&_ArticleListID=1244063996&_sort=r&view=c&_acct=C000035238&_version=1&_urlVersion=0&_userid=651610&d5cdcc45f3c5bc5ca7cc807727a4f69ce6 (2010-03-10)

Qviström, Mattias & Saltzman, Katarina (2008), 'Ambiguous edgelands: Landscape studies beyond rural–urban divides and disciplinary trench-lines', I: *Urban Forestry & Urban Greening* 7 (2008), sid 143–144. [www]

Tillgänglig:

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleListURL&_method=list&_ArticleListID=1244063996&_sort=r&view=c&_acct=C000035238&_version=1&_urlVersion=0&_userid=651610&d5cdcc45f3c5bc5ca7cc807727a4f69ce6 (2010-03-10)

Qviström, Mattias & Saltzman, Katarina (2006), 'Exploring landscape dynamics at the edge of the city: spatial plans and everyday places at the inner urban fringe of Malmö, Sweden', I: *Landscape research*, (2006) Vol. 31, no 1, p21-41. [www]

Tillgänglig: http://pdfserve.informaworld.com/400053_731227417_741409159.pdf (2010-03-10)

Regeringens hemsida, Agenda21 -sammanfattning [www]

tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf> (2010-03-10)

Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting (2008), *Grönstruktur och landskap i regional utvecklingsplanering* Stockholm, Stockholms läns landsting, Rapport 9:2008. [www]

Tillgänglig:

http://www.regionplanekontoret.sll.se/MOSSdokument/Publikation/Publikationer_Samradsredogorelse6-09.pdf (2010-03-10)

Riksdagens hemsida (2010), *Storstadsuppdraget* (1992) [www]

Tillgänglig:

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GG01BoU18 (2010-03-21)

Riksdagens hemsida (2010), Svensk författningssamling 1907:36. sid 22. [www]

Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3910> (2010-03-17)

Seeland, Klaus., Moser, Kuno., Scheuthle, Hannah & Kaiser, G. Florian (2002), 'Public acceptance of restrictions imposed on recreational activities in the peri-urban Nature Reserve Sihlwald, Switzerland', I: *Urban Forestry & Urban Green*. volym1, issue 1 (2002): sid 49–57. [www]

Tillgänglig: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B7GJD-4DPXHBC-

6&_user=651610&_coverDate=01/01/2002&_rdoc=6&_fmt=high&_orig=browse&_srch=docinfo (%
23toc%2320204%232002%23999989998%23527125%23FLP%23display%23Volume)&_cdi=202
04&_sort=d&_docanchor=&_ct=6&_acct=C000035238&_version=1&_urlVersion=0&_userid=651610
&md5=6d17df782d7d5cf21969eea1b429f5c2 (2010-03-10)

Skånetrafikens hemsida(2010), Reseplaneraren, [www].
Tillgänglig: <http://www.reseplaneraren.skanetrafiken.se/resultspage.asp> 2010-03-22

Stockholm stads hemsida (2010), Sociotopkarta [www]
Tillgänglig via:
<http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Stadsplanering/Gronstrukturplanering/Sociotopkarta/> (2010-03-10)
37

Stockholm stad (2003), *Sociotophandboken – planering av det offentliga uterummet med stockholmarna och sociotopkartan*, Stockholm, Stockholms stad, Stadsbyggnadskontoret, SKB 2003:2. [www]
Tillgänglig:<http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Stadsplanering/Gronstrukturplanering/ociotopkarta/> (2010-03-10)

SVEDAB AB (2008), *En hållbar öresundsförbindelse, hållbarhetsredovisning 2008*, SVEDAB AB sid 2. [www]
Tillgänglig: http://www.svedab.se/pdf/svedab_hallbarhetsredovisning_2008.pdf

Thorén Halorsen, Ann-Karine & Nyhuus, Signe (1994), *Planlegging av gronstruktur I byer og tettsteder*, Trondheim, Direktoratet for naturforvaltning, DN-håndbok 6 (1994). [www]
Tillgänglig: <http://www.dirnat.no/content.ap?thisId=1234> (2010-03-10)

Wichmann Matthiessen, Christian (1999), 'Examples of plans and planning system change', I: *Geografisk tidskrift*, 1999: Bind Si01 sid 125-130. [www]
Tillgänglig:<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=72574> (2010-03-05)

Wikipedia (2010), Figur 4. [www]
Tillgänglig: [http://sv.wikipedia.org/wiki/Fil:Norra_%C3%84ngby_\(4\).JPG](http://sv.wikipedia.org/wiki/Fil:Norra_%C3%84ngby_(4).JPG) (2010-03-05)

Wikipedia (2010), Figur 6. [www]
Tillgänglig:
http://sv.wikipedia.org/wiki/Fil:Roseng%C3%A5rd_fr%C3%A5n_%C3%B6ster.jpg
(2010-03-05)

Otryckta källor

Qviström, Mattias, Agr D och landskapsarkitekt på Område landskapsarkitektur Alnarp, SLU, epostkorrespondens, 2010-03-22

Figurförteckning

Figur 1. Washington D.C, 1900 tal. (Foto: flickr 2010 [www])	14
Figur 2. Stockholm 1900 tal. (Foto: flickr 2010 [www])	14
Figur 3. Egnahemsrörelsen, Tallbacken, Karlsborg. (Foto: Picasa 2010 [www])	15
Figur 4. Norra Ängby, Bromma (Foto: Wikipedia 2010 [www])	15
Figur 5. Le Corbusiers, Plan voisin. 1922 (Foto: flickr 2010 [www]).....	16
Figur 6. Miljonprogramsområde, Rosengård. (Foto: Wikipedia2010 [www])	17
Figur 7. Öresundsregionen (Lunds Kommun [www] omarbetad, ändrade färger av Moa H. Broman 2010).....	20
Figur 8. Brunnshögsområdet idag (Lunds Kommun [www] omarbetad, ändrade färger av Moa H. Broman 2010).....	24
Figur 9. Förändringskarta, särskild anläggning (Lunds Kommun [www] omarbetad, ändrade färger av Moa H. Broman 2010).....	24
Figur 10. Förändringskarta, Brunnshögsområdet 1-40 års perspektiv (Lunds Kommun [www] omarbetad, ändrade färger av Moa H. Broman 2010).....	24